

Introduksjon

I forordet til sin doktoravhandling, «Offentligrettslig erstatningsansvar», skriver Viggo Hagstrøm: «Arbeidet er blitt til i det særdeles gode miljøet ved *Institutt for privatrett*. Det er et sted man bryr seg om hverandre, men ikke med hverandre. Jeg takker alle mine kolleger for inspirasjon og hjelp, og instituttets kontorpersonale for aldri sviktende bistand.»¹

Det miljøet Viggo beskrev i forordet, har vært levende hele tiden. Jeg tror alle ansatte kunne ha skrevet det samme i dag. Særlig for oss yngre forskere var Viggo alltid en ledestjerne som vi kunne strekke oss etter og støtte oss på. Og respekten for administrasjonen består – det er den usynlige hånden som holder instituttet sammen.

Viggo var i hele sin karriere tilknyttet instituttet, i perioden 1993–2000 som instituttbestyrer. Han hadde et spesielt engasjement for instituttet, både i oppgangs- og nedgangstider, og hans velkjente pessimisme nådde nye høyder da han i sin siste bestyrelsetale på instituttets julefest erklærte at av en koloss på lerfotter var det nå bare lerfottene igjen. Etter det har instituttet vokst, og teller nå 67 vitenskapelig og 9 administrativt ansatte.

Denne boken er instituttets hyllest til Viggo. Vi er ham evig takknemlig for å ha hatt ham som kollega, for innsatsen for instituttet, for alle små (men ofte avgjørende), og store faglige bidrag og korreksjoner, og for alle de hysterisk morsomme øyeblikkene. Han fikk frem det beste i oss.

Dette bokprosjektet er egentlig et resultat av flere initiativer. Ved instituttet ble det tidlig tatt initiativ til et minneskrift for Viggo. Samtidig ble det foreslått et forskningsprosjekt som kunne søke å forene aktivitetene ved instituttet gjennom behandling av et tverrgående emne som alle de ulike forskningsmiljøene kunne relatere til egen forskning. Svaret ble å gripe fatt i et tema som opptrer i alle disipliner som instituttets forskere er engasjert i: ugyldighet. Den enkle definisjonen er en viljeserklæring som ikke får rettsvirkninger etter sitt innhold, men problematikken rundt ugyldighet er uendelig mer komplisert enn det. Med dette temaet som nav var grunnlaget lagt for et felles prosjekt blant

---

1 *Offentligrettslig erstatningsansvar*, Tano, Oslo 1987.

instituttets forskere, der man kunne tilnærme seg de samme problemstillingene fra vidt forskjellige utgangspunkter.

Initiativtakerne til de to prosjektene innså raskt at de burde kombineres, ikke minst fordi vi innså at den beste hyllesten til Viggo nettopp ville være et prosjekt der det privatrettslige miljøet kunne samle seg om et felles tema. Å se instituttet løfte en sentral privatrettslig problemstilling i fellesskap ville uten tvil vært noe som hadde gitt Viggo en stor glede, og den prosessen som har vært (mer om den senere) frem mot ferdigstilling, setter ordene fra Viggos forord i perspektiv: «[M]an bryr seg om hverandre, men ikke med hverandre ... [Jeg] takker alle mine kolleger for inspirasjon og hjelp, og instituttets kontorpersonale for aldri sviktende bistand.»

Disse verdiene håper vi at gjenspeiles i boken; prosjektet har vært lagt opp slik at kolleger har kommentert hverandres bidrag, løftet hverandre frem, samtidig som det administrative personalet hele tiden har lagt forholdene til rette.

De aller fleste av bidragene i boken har blitt presentert på seminarer. Det ble arrangert to seminarer² i privatrettens storstue Kjerka og det tilstøtende rom offisielt kalt Viggo Hagstrøms sal, der forfatterne har sendt ut en kortversjon av artikkelen, presentert hovedspørsmål og -funn muntlig, og deretter mottatt kommentarer fra salen. Disse seminarene ga opphav til en rekke interessante faglige diskusjoner, som pga. en nødvendig stram regi kanskje ikke fikk utviklet seg så langt som de kanskje både kunne og burde. Men dette formatet med presentasjon av kortversjoner («briefing papers»), distribuert på forhånd, viste seg i alle fall å føre til så interessante diskusjoner at det anbefales på det varmeste for fremtidige prosjekter.

Deretter har manuskriptene blitt fagfellevurdert, hovedsakelig av redaksjonskomiteens medlemmer, men også av eksterne. Resultatet er vi stolte av – instituttet, redaksjonskomiteen og ikke minst undertegnede redaktør.

Ved starten av prosjektet var tanken at ugyldighet uten tvil representerte et felles faglig forankringspunkt for forskere innenfor privatrettslige fag, et felles punkt i den forstand at alle privatrettslige fag, enten det gjaldt arverett, familierett, kontraktsrett, selskapsrett, arbeidsrett eller konkurranserett, ville ha et samlende spørsmål knyttet til *rettsvirkninger*. Prosjektet har imidlertid avdekket at det er langt flere og fascinerende sammenhenger mellom normnivå og sanksjonsnivå i privatretten.

Bidragene i boken er ordnet alfabetisk. Underveis har det vært flere forslag til tematisk systematisering, men vi fant etter hvert ut at for alle forslag var det tre eller fire alternativer som vektla andre og like viktige sammenhenger.

---

2 25. november 2014 og 24. mars 2015. Noen bidrag ble også lagt frem på instituttseminaret 16. april 2015.

Intensjonen er derfor også at leseren selv skal kunne lete etter sammenhenger og berøringspunkter mellom de ulike bidragene, som, i Viggos ånd, kan anspore til ytterligere forskningsinnsats. I det følgende antydes det riktignok noen sammenhenger, som likevel ikke gir uttrykk for annet enn denne redaktørens assosiasjoner.

Et sentralt poeng er hvordan privatretten forholder seg til EØS-retten. Faktisk er det slik at mange av normene vi anser som rent interne, har et EØS-rettslig opphav. Det kanskje klareste eksempelet finner vi i Finn Arnesens og Kåre Lilleholts bidrag. Den EØS-rettslige innflytelse bidrar også til å øke forståelsen for intern rett, f.eks. ved at strukturen i regelverket trer tydeligere frem (typisk grensedragningen mellom normnivå og sanksjons-/rettsvirkningsnivå), eller at argumenter (typisk prevensjonshensynet) gis en mer sentral rolle. På anskaffelsesrettens område, som behandles i to artikler (Birgitte Hagland/Herman Bruserud og Lasse Simonsen), blir EØS-reglene helt avgjørende. I forlengelsen av dette ligger også erkjennelsen av at privatretten – i betydningen rettsforholdet mellom private – i større utstrekning påvirkes av, eller rent ut sagt underkastes, offentligrettslige regler.

Boken bidrar også til å sette selve konseptet «ugyldighet» under debatt. For det første gjelder dette forholdet mellom ugyldighet og andre fenomener; eksempler er forholdet til kontraktsrettslige endringsmekanismer i Ivar Alviks bidrag, forholdet til preseptorisk lovgivning i Trygve Bergsåkers bidrag, forholdet til den ulovfestede lojalitetsplikten i Margrethe Buskerud Christoffersens bidrag, og forholdet til misligholdsregler i Erik Røsægs bidrag. For det andre problematiseres ugyldighetsterminologien, jf. f.eks. Geir Woxholths bidrag, og denne begrepsmessige analysen tas inn i en konseptuell modell for ugyldighet i bidraget til Tobias Mahler/Bjørnar Solhaug. For det tredje kan nevnes avdekking av ugyldighetsreglers utilstrekkelighet på visse områder; artikkelen til Hans Jacob Bull og Trine-Lise Wilhelmsen synliggjør f.eks. dette innenfor forsikringsretten. Endelig bringes analyser av ulike ugyldighetsproblemstillinger på en rekke rettsområder, bl.a. skatte- og avgiftsrett, selskapsrett, internasjonal privatrett, familierett, arverett, immaterialrett og tingsrett.

Bidragene relaterer seg – på ulik måte – til Viggos forfatterskap, som i korte trekk kretset rundt erstatningsrett og kontrakts-(obligasjons-)rett. Viggo representerte imidlertid en stemme i norsk rettsvitenskap som aldri vek tilbake for å gå inn på tilgrensende rettsområder dersom det var nødvendig. Denne boken må derfor ikke forstås som et forsøk på å definere eller innkretse Viggos forfatterskap, men snarere som et arnested for gode idéer og nysgjerrighet for videre forskning – i Viggos ånd.

Redaksjonskomiteen har bestått av Tone Sverdrup, Kåre Lilleholt, Trygve Bergsåker og Are Stenvik. Eva Modvar, tidligere kontorsjef ved instituttet, har

vært sekretær. Jeg benytter anledningen til å takke medlemmene for initiativet og innsatsen de har vist.

Alle bidrag er, med få unntak, levert i løpet av sommeren 2015. Av praktiske årsaker foreligger det i litt varierende grad interne henvisninger mellom artiklene. Boken utgis med støtte fra Lovsamlingsfondet og Privatrettsfondet. For dette er vi meget takknemlige.

Oslo, oktober 2015

Erling Hjelmeng

På vegne av redaksjonskomiteen

Bidragstere

Professor ph.d. Ivar Alvik, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Finn Arnesen, Universitetet i Oslo

Professor ph.d. John Asland, Universitetet i Oslo

Ph.d. Marianne Reusch

Professor dr. juris Trygve Bergsåker, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis ph.d. Gina Bråthen, Handelshøyskolen BI

Professor dr. juris Tore Bråthen, Handelshøyskolen BI

Professor dr. juris Trine-Lise Wilhelmsen, Universitetet i Oslo

Professor emeritus Hans Jacob Bull, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis dr. juris Margrethe Buskerud Christoffersen, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Giuditta Cordero-Moss, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Thor Falkanger, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis ph.d. Birgitte Hagland, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis ph.d. Herman Bruserud, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis Peter Hambro, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Erling Hjelmeng, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Kåre Lilleholt, Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis Tobias Mahler, Universitetet i Oslo

Seniorforsker Bjørnar Solhaug, SINTEF IKT

Førsteamanuensis ph.d. Anders Mikelsen, BI

Advokat ph.d. Hedvig Bugge Reiersen

Førsteamanuensis ph.d. Harald Irgens-Jensen, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Ole-Andreas Rognstad, Universitetet i Oslo

Advokat dr. juris Are Stenvik

Førsteamanuensis ph.d. Inger Berg Ørstavik, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Erik Røsæg, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Lasse Simonsen, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Geir Stenseth, Høyskolen i Lillehammer

Professor dr. juris Endre Stavang, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Tone Sverdrup, Universitetet i Oslo

Professor dr. juris Geir Woxholth, Universitetet i Oslo